

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA 1 (P1)

HUKURI 2010

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 80

Memorandamu leyi yi na 6 wa tipheji.

XIYENGE XA A**XIVUTISO XA 1**

- 1.1 Emahahwini./I mahahu. ✓ (1)
- 1.2 Etlililiki na le Xibedhlele. ✓✓ (2)
- 1.3
- Ku ka a nga naveli swakudya. ✓
 - Ku ondza. ✓
 - Ku dzuka nyuku navusiku. ✓
 - Ku khohlola ku tlula mavhiki mambirhi. ✓
 - Ku vava ka xifuva. ✓
 - Ku humesa xikhohlola xa ngati. ✓
 - Ku heleriwa hi matimba kumbe ku tshama u twa u karhele. ✓
- (Mune wa tinhlamulo ntsena).** (4)
- 1.4 I ku ya kamberiya. ✓ (1)
- 1.5
- Ku hlayisa vutomi bya wena. ✓
 - Ku tipfala nomu loko a khohlola. ✓
 - Ku tshama u basile no tshama laha ku baseke. ✓
- (Tinhlamulo timbirhi ntsena).** (2)
- 1.6 Swi aka miri wa movabyi✓✓ (2)
- 1.7
- Ku hlawula laha a lavaka ku tshunguriwa kona. ✓
 - Ku va vuvabyi bya yena byi nga paluxiwi eka un'wana na un'wana, ✓
 - Mfanelo yo kuma miehleketo ya vumbirhi ya vukamberi lebyi endliweke. ✓
 - Ku ala ku tshunguriwa ntsena loko mavabyi ya yena ya nga ri na khombo eka van'wana. ✓
 - Ku kombisa ku vilela hi ndlela ya matshungulelo ya mavabyi lawa a nga na wona. ✓
- (Tinhlamulo tinharhu ntsena).** (3)
- 1.8
- 1.8.1 A hi swona. ✓ Bya tshunguleka ngopfungopfu loko movabyi a nwa mirhi ya kona hi ndlela ya kona. ✓✓ (3)
- 1.8.2 A hi swona. ✓ A swi hoxekangi/yili/arisiwi/siveriwi, kambe swi lava leswaku a va na hanyelo lerinene. A titoloveta ku pfala nomu loko a khohlola. ✓✓ (3)
- 1.8.3 A hi swona. ✓ Byi tala ku teka kwalomu ka tsevu ku fika ka nhungu wa tin'hwet. ✓✓ (3)
- 1.9 I ku endlela leswaku xitsongwatsongwana xa vuvabyi bya rifuva xi nga tluleli lava nga kusuhi na yena.✓✓ (2)

- 1.10 1.10.1 Ku nwa byalwa ✓ (1)
 1.10.2 Ku dzaha fole ✓ (1)
- 1.11 Mukamberiwa a nga boxa miehleketo yo fana na leyi landzelaka:
- Ku lemukisa vanhu hi mavabyi ya rifuva. ✓✓ (2)
 kumbe
 - Ku lemukisa vavabyi hi timfanelo ta vona ✓✓

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30

XIYENGE XA B: NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA**XIVUTISO XA 2****NKOMISO/NKATSAKANYO WU FANELE KU KATSA TIMHAKA LETI LANDZELAKA**

- Mahungu ya rhumeriwa hi ku hatlisa hi ku tirhisa khomphyuta. ✓
- Munhu u rhumela mahungu handle ko tirhisa swo tsala no tsalela. ✓
- Mbuyelo wa vadyondzi eswikolweni wu hleriwa hi khomphyuta. ✓
- Tindhawu ta vukorhokeri ti hlayisa vuxokoxoko ekhomphyuteni. ✓
- Khomphyuta yin'we yi hlayisa vuxokoxoko lebyi a byi fanele byi ri eka tifayili to tala. ✓
- Vuxokoxoko bya tindhawu to karhi u byi kuma hi ku tirhisa khomphyuta. ✓
- Vathori va hlayisa swihundla swa vatirhi vo tala hi khomphyuta yin'we. ✓
- Munhu u xava tinhundzu a ri ekaya. ✓
- Munhu wa swi kota ku hakela swikweleti a ri ekaya hi ku tirhisa khomphyuta handle ko fola tilayini. ✓
- U nga teka kumbe ku veka mali ebangini u ri ekaya. ✓

[Nkombo wa timhaka ntsena.]

NKOKA WA MAHUNGU (N) ✓✓✓✓✓✓✓✓ (7)
MATIRHISELO YA RIRIMI (R) ✓✓✓ (3)

□ **MIXUPULO**

- Ku ta susiwa maraka yin'we (1) ya matsalelo ya xivumbeko xo hoxeka.
 - Ku ta susiwa maraka yin'we (1) ya loko ntsengo wa marito wu nga kombisiwangi.
 - Ku ta susiwa maraka yin'we (1) ya nkomiso wo leha ku tlula mpimo.
- Swihoxo swa matirhiselo ya ririmi (Ntivoririmi, mapeletelo, mahikahatelo):
 Susa eka timaraka tinharhu ta ririmi hi ndlela leyi:
- Swihoxo swa 0 – 4: ku hava nxupulo.
 - Swihoxo swa 5 – 10: ku susiwa maraka yi1 (yin'we).
 - Swihoxo swa 11-15: ku susiwa timaraka ti2 (timbirhi).
 - Swihoxo swa 16 na ku tlula: ku susiwa timaraka ti3 (tinharhu).

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 10

XIYENGE XA C: NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI**XIVUTISO XA 3**

3.1	3.1.1	(a) Ku vulavula. √√	(2)
		(b) Ku dya swakudya swo karhi. √√	(2)
	3.1.2	Mudyondzi u ta tsala xivulwa lexi humesaka nhlamuselo yo vula ku vona hi mahlo. Xik. Loko hi vona movha wu ta hi sukile exikarhi ka patu hi ya yima etlhelo. √√	(2)
	3.1.3	Ku khayima tinyimpfu hinkwato ti vuya exivaleni i xikongomelo xa murisi. √√	(2)
	3.1.4	Ndzi nyikerile hi yona leswaku a ta hamba a yi tirhisa loko a ri exikarhi ka Vatsonga. √√	(2)
	3.1.5	Ku tinyungubyisa. / ku tikurisa./ Ku tithemendela/ tibumabuma. √√
(Swilo swimbirhi ntsena)	(2)
	3.1.6	I riviti√√	(2)
	3.1.7	"Huma"√√	(2)
	3.1.8	Ri komba ndhawu laha Bibebe yi nga kona./I vundhawu bya movha./Ri yisiwile evundhawini. √√	(2)
	3.1.9	Hambileswi va nga n'wi nyika Bibebe ya Xitsonga, mufundhisi a nge cinci machumayeelo ya yena./Hambileswi va nga n'wi nyika Bibebe ya Xitsonga, a nge cinci machumayeelo ya yena mufundhisi. √√	(2)
	3.1.10	Tindzimi. √√	(2)
	3.1.11	Byisa. √√	(2)
	3.1.12	hileswi√√	(2)
	3.1.13	Xi vumba rhavi ra xitwisiwa. √√	(2)
	3.1.14	Nkulukumba. √√	(2)
3.2	3.2.1	U kombisa ku hambana ka nkoka wa timhaka. / Hi yona yi nga khoma hungunkulu.√√	(2)
	3.2.2	Swi tikomba wonge letin'wana tinyama a ti nyiki rihanyu lerinene, lexi nyikaka rihanyu ra kahle i nhlampfi ntsena. √√	(2)

- 3.2.3 Hi yena ntsena loyi a nyikaka vutomi/rihanyu lerinene. √√ (2)
- 3.2.4 Ematini. √√ (2)
- 3.2.5 Ngwenya/ mpfuvu/ ntlambya/ ganji/nkokotso/ chela, sw.sw. √√
(Swilo swimbirhi ntsena). (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 40
NTSENGO WA TIMARAKA: 80